

הערות לשאלת "בעין אשר ביזורעאל"

להיות מדרום לגולבוע, הרי האפשרות הטובה ביותר בהשbonן היא להשליט ולקרוא: "בעינ'גנים" (יהוי יט 21). היא גנין של ימינו 10 ק"מ דרומה לגולבע, על אם הדרך מאriz-בנימין לעמק יזרעאל, בשער העמק מצד החר ומצד השرون, אם יבוא הפלוש דרך עמק-דוחון. יתכן, כי שאל נחכוון לעזר את האויב כאן, במעבר יבלעם-עינ'גנים, אבל הלה חדר לעמק במעבר מגידו ופנה לשונם. אז העתיק שאל את מהנהו מעינ'גנים לגולבע אשר מול שונם.

על עינ'גנים יתכן, כמוון, לומר "אשר ביזורעאל", כי בנצח יזרעאל היה, וראה מעלה וביהו" יט 16–21.

אבל לפנינו דרך נוספת לפירוש "בעין"—"בעינ'גנים", ולא להניח שיבוש בכתב. השם "לייש" של שופ' י"ח 27 מקבל לשם "לשם" של יהוי יט 47, ואילו "עינ'גנים" של יהוי כ"א 29 נקראת "ענמ" בדה"א ו' 58. שמא אין השם "עין" שבפסוקנו אלא צורה שנייה לשם "לשם"? הסבר הבהיר יותר ליש—לשם ידוע: שמא נוכל להסביר כך גם את הגמד עין—ענמ? אם לכת בדרך זאת, הרי דיינו בnickod בעין תחת "בעין" בפסוקנו, והיה פירוש הכתוב: "בעין", היא ענמ, היא עינ'גנים "אשר ביזורעאל". תופעה דומה במ' ל"ד 11, מקום שיש, כנראה, לקראו: "מקדם לעין, תחת "מקדם לעין".

הערות לשאלת "בעין אשר ביזורעאל"¹

מאט

ז. קלאי

ברשימתו "בעין אשר ביזורעאל" (השווה: שם"א כת 1) מציע גאוור לראות בתיבה "עין" את שמו של מקום יישוב, והוא מזהה אותו עם עינ'גנים וענמ שביהו" יט 21, כא 29 ודה"א ו' 58. נאוור מבסס את השערתו על ההנחה, שכשם שהמספר, המתאר את מסע של הפלשתים, סוטה בתיאורי בשם"א כת 1 מן המספר בשם"א כת 4 מבחינת הזמן והמקום, כן באה צורה מקבילה בזמן ובמקום בכל הנוגע למספר על מהנה ישראלábאותם פסוקים. לפיכך רואה נאוור התקדמות מהנויות ישראל בעין אשר ביזורעאל אל חניות השניה והסתਪית בגולבע. אנו סבורים, שאין אפשרות לקבל את הצעות הלו, לא מבחינת הויהי המוצע ולא מבחינת ניתוחם של הכתובים.

א. הסיפור שלפנינו שור מחותים רבים, ו מבחינה ספרותית אין כל הכרח שתהיה הקבלה שלמה בהתחווהו של הסיפור בכל אחד ממרכיביו. בשוטריפנים אין לדבר על

1. עיין למULA עמי' 251. על שאלות הקשורות לנושא זה — ראה: ז. קלאי, ארץ־ישראל, ה, תש"ט, עמי' 123–120.

התקדמות ונסיגת סימולטניות בכל חלקו ההיסטורי, שהרי אילו היה כך — היה המחבר נמנע מן הדבר ומספר את ההיסטוריה כולה לפי הסדר. החזרות שבזמן ובמקום נובעות מתווך העובדה, שבמהלך ההרצאה שילב המחבר פרשיות משנהות. בשם"א כח 4 ניתן מקום חנייתם של שני המהנות באופן כללי, וכך למספר על בעלת האוב, ונאמר, שמחנה הפלשתים היה בשונם, ומהנה ישראלי — בוגר בוגר. פירוט לכך ניתן אחוריין בשם"א כת 1, אגב המספר על ריכוז צבאות הפלשתים קודם עלייתם לירושלים (שם"א כת 1, 11)², ונאמר, שמדובר חנייתו של המהנה הירושלמי היה בעין אשר בירושאל. בשם"א כת חזר המחבר לאחר מכן, בעיקר בכל הנוגע לממחנה הפלשתי, כדי לשלב את סיפור תולדותיו של דוד.

גם מבחינה עניינית אין זה מתקבל על הדעת, שמחנהו הראשון של שאל היה בגנין (יהיא עז'גנין, לפי הנחתו של נאוד), וממחנהו הסופי — בגלבוע. אילו היה הדבר כך, היוו צרכים להגinit, ששאל ישב עם צבאו בקרבת גנין והמתין לבואם של הפלשתים, שעה שאללה עדין התרכוו באפק שעל מקורות הירקון, שמננו היו עשויים לפרוץ להר אפרים ובנמיהן. שורת הגינוי מחיבת, שלאחר ריכוז צבאותיהם באפק עלו הפלשתים צפונה בדרךם לשם פתיחתה של חווית חדשנה, ובעקבות התפתחות זו עלה גם שאל צפונה לקדם את פני הרעה.³ כן אין יסוד להנחה, שערב המערכת היה מוחנהו של שאל בגלבוע. הר בגלבוע לא היה ראוי לעריך צבאי במסיבות הימים ההם. הבורחים מן המערכת נסו אל הגלבוע, מתוך תקוות, שיקל להם למצואו כאן מקלט מפני הרכב הפלשתי, ואולם המערכת עצמה ודאי הייתה נתושה עמוק בין שונם לבין ירושאל; ולפיכך מודיע הרבה יותר ציון מקום הממחנה הירושלמי "בעין אשר בירושאל", מקום הממחנה עבר הקרב. ציונו של הכתוב בשם"א כח 4, שמחנהו של שאל היה בגלבוע, הוא, כאמור, לשון כללית, והעיר ירושאל היא, כמובן, באיזור הגלבוע. ואולי יש לחשוב על מהנה ערפי בהר וממחנה קדמי במורדות העיר ירושאל, מקום שם הייתה שליטה מצוינת על המעבר שבין ירושאל ושונם לכיוון ביתישאן ולחוף ארץ שומרון במעלה גנין. לפיכך יש להביא בחשבון אפשרות — למרות הקשי הלשוני שבתייה "בעין" (השימוש בבב) — שכונות הדברים היא למשמעותה של קרבת העיר ירושאל, ואולי הוא עינ'אל-מיתה שבמורד הגבעה.⁴

אמנם יש לתמונה על המחבר, שראה לנכון לווג את מקום קיבוץ מוחנות הפלשתים

2. ירושאל בהוראת איזורי-ירושאל.

3. לא נעמוד כאן על הנוראים הצבאים והמדיניים לבחירתה של חווית זו. — אפשר היה לקבל את השערתו של נאוד, אילו הבא הכתוב בשם"א כת 1 שלב מתקבל ממש גם ביחס לממחנה ירושאל. אילו נאמר בו, ששאל קיבץ את צבאו במקום פלוני בהר, לאחר ששמע על ריכוז הפלשתים, היה בכך חורה בזמן ובמקום גם לגבי ירושאל; ואולם הכתוב הנדון "וישראל חנים בעין אשר בירושאל" מתקשר באופן ברור מבחן עניינית ולשונית למסופר בשם"א כח 4, ועל כך יזכיר בפרטות להלן.

4. אין טעם להביא בחשבון את עינ'חרוד. מקום הנדון אין שליטה על האיזור החיווני למערכה, והעליה בגלבוע מנו, כפי שמתברר מהמשך המספר, היא קשה מאוד.

הערות לשאלת "בעין אשר ביוורעאל"

באפק עם הידיעה בדבר חניתת ישראל בעין אשר ביוורעאל, אך אפשר להסביר עובדה זו. המחבר הפסק באמצעותו שתחילה בפרק כת, כדי לשלב את תולדות דוד משעת התרכזותם של חילות הפלשתים באפק, שיבתו לצלג ומלחתו בעמלקיון, שתקפו את צלג בהעדרו. סיפור זה בפרק כת—לוובע מරחבת תחילתתו של הסיפור המקורי בשם"א כה 1–2, הקודם למסופר על חניתת שני המהונות בשם"א כה 4, בהתאם לסדר הזמנית הרגיל. הzcין "ישראל חנים בעין אשר ביוורעאל" לא בא אפוא אלא לקשר בין הפרשה המוכננת מכאן ואילך לבין הסיפור העיקרי, שאותו הפסק באמצעותו.

ב. דחיתת היזוי של "העין אשר ביוורעאל" עם עין-גנים וגןין נובעת מעצם דיווננו בסעיף א, אך להלן נפרט גם את הסיבות לדחיתת עצם היזוי של עין-גנים עם גןין, באופן בלתי-תלוי בדיון הנזכר.

זה שנמוס מרובות רוחות ההשערה בעניין זהיו עין-גנים עם גןין⁵, אולי כבר בשנות 1926 העלה אולבריטס את ההצעה לוחות את עין-גנים בתוך איזור הגבעות שמצפון לעמק המזרחי, בתחום שנitinן ליהסו לנחלתייששכר, תוך הדגשתו, שלאור דיוון טופר גראפי-ארכיאולוגי אין כל יסוד להקף המופרין, המוחס על ידי השיטה המקובלת לנחלתייששכר (ועיין להלן).⁶ ללא להיכנס כאן לשאלת מקומה המדוקיק של עין-גנים — ברור מכל מקום, שכן לאזוהה עם גןין. לעומת זאת זוהתה גןין עם בית הגן הנזכרת במל"ב ט 27, וזהו וזהו מהתקבל על הדעת.⁷

היזוי הישן של עין-גנים עם גןין היה מבוסס על ההנחה, שהיקף נחלתו של יששכר היה נרחב ביותר והשתרע עד מעבר לעמק יזרעאל המזרחי, ואף כלל את איזור הגלבוע ואת עמק ביתישאן. כאסמכתא לאוთה הנחה מקובלת. שהחויקו בה חוקרים רבים, בוצרה זו או אחרת, שימוש הכתוב ביהו' יז 11: "זיהי למנשה ביששכר ובאשר בית שאן ובנوتיה ויבלעם ובנותיה וגור". ופירוש הדבר, שתוחמים אלה, המוחסים למנשה, שייכים להלכה לאשר וליששכר; ועל כן אפשר היה לבקש את זיהוייהם של אטרים, הנזכרים בתיאור נחלתו של יששכר ביהו' יט 18–22, גם תוך נחלה יששכר לא נזכרה שנית, שכן כבר נזכרה ביהו' יז 11; ומסיבה זו אין טעם לחפש את עין-גנים, הנזכרת ביהו' יט, סמוך ליבלעם בתוך "רצעתו" של מנשה. ואולם ההשערה, שנחלתו של מנשה חזרת לתוך תחומי, השיך להלכה לנחלתו של יששכר, וכן היקף המופרין, המוחס לנחלתייששכר כתוצאה מכך (או של אשר, שאינו بدونן), אין הימורים בבדיקה הביקורת, וכבר הוכחנו את הדבר במקום אחר.⁸ אין יסוד

F. M. Abel, *Géographie de la Palestine*, 2, Paris 1938, p. 317.⁵

W. F. Albright, *ZAW*, 44, 1926, pp. 225, 231 f.⁶

ו; W. F. Albright, *op. cit.*, p. 232.⁷

מקראית, ב, טור 70.

8. עיין: ג. קליי (מבוא בהירה 1), עמ' 120–121.